

622025

homelands

Two

dom

ov

Eni

Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU

Glavni urednici / Editors-in-Chief
Kristina Toplak, Marijanca Ajša Vižintin

Odgovorna urednica / Editor-in-Charge
Marina Lukšič Hacin

Tehnični urednik / Technical Editor
Tadej Turnšek

Mednarodni uredniški odbor / International Editorial Board
Synnove Bendixsen, Ulf Brunnbauer, Aleš Bučar Ručman, Martin Butler, Daniela I. Caglioti,
Jasna Čapo, Donna Gabaccia, Jure Gombač, Ketil Fred Hansen, Damir Josipovič,
Aleksej Kalc, Jernej Mlekuž, Claudia Morsut, Ikhlas Nouh Osman, Nils Olav Østrem,
Lydia Potts, Maya Povrzanović Frykman, Francesco Della Puppa, Jaka Repič,
Rudi Rizman, Matteo Sanfilippo, Annemarie Steidl, Urška Strle, Adam Walaszek,
Rolf Wörsdörfer, Simona Zavratnik, Janja Žitnik Serafin

Lektoriranje in korektura / Copyediting and proofreading
Jana Renée Wilcoxon (angleški jezik / English)
Tadej Turnšek (slovenski jezik / Slovenian)

Oblikovanje / Design
Anja Žabkar

Prelom / Typesetting
Inadvertising d. o. o.

Založila / Published by
ZRC SAZU, Založba ZRC

Izdal / Issued by
ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije /
ZRC SAZU, Slovenian Migration Institute, Založba ZRC

Tisk / Printed by
Birografika BORI d. o. o.

Naklada / Printum
150

Naslov uredništva / Editorial Office Address
INŠTITUT ZA SLOVENSKO IZSELJENSTVO IN MIGRACIJE ZRC SAZU
p. p. 306, SI-1001 Ljubljana, Slovenija
Tel.: +386 (0)1 4706 485; Fax +386 (0)1 4257 802
E-naslov / E-mail: dd-th@zrc-sazu.si
Spletna stran / Website: <https://ojs.zrc-sazu.si/twohomelands>

Revija izhaja s pomočjo Javne agencije za
znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost
Republike Slovenije in Urada Vlade Republike Slovenije
za Slovence v zamejstvu in po svetu /
Financial support: Slovenian Research and Innovation Agency and
Government Office for Slovenians Abroad

ANALIZA PRISELJEVANJA V SLOVENIJO IZ (IN PREKO) DRŽAV NEKDANJE SFRJ Z UPORABO EKLEKTIČNEGA MODELA MEDNARODNIH MIGRACIJ

Aleš Bučar Ručman¹

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Analiza priseljevanja v Slovenijo iz (in preko) držav nekdanje SFRJ z uporabo eklektičnega modela mednarodnih migracij

Avtor v prispevku predstavi analizo priseljevanja v Slovenijo iz in preko držav na ozemlju nekdanje SFRJ. Izhodiščno ogrodje analize predstavlja eklektični model teorije migracij, ki vključuje sintezo in nadgradnjo obstoječih migracijskih teorij. V središče modela avtor postavi teorijo svetovnih sistemov, ki jo nato nadgradi z ugotovitvami drugih ključnih teorij migracij. S pomočjo analize statističnih podatkov, intervjujev/pogovorov s strokovnjaki in praktiki v Sloveniji in BiH ter sodelovanja v skupini za pripravo Strategije Vlade Republike Slovenije na področju migracij avtor preveri ugotovitve eklektičnega modela na primeru priseljevanja v Slovenijo iz (in preko) nekdanje SFRJ.

KLJUČNE BESEDE: eklektični model teorije migracij, SFRJ, Slovenija, teorija migracij

ABSTRACT

An Analysis of Immigration to Slovenia From (and Through) Countries of the Former SFRY With the Use of the Eclectic Model of International Migration

The article presents an analysis of immigration to Slovenia from (and through) the countries of the former SFRY. The framework of the analysis is an eclectic migration theory model, which synthesizes and upgrades existing migration theories. At the center of the model, the author places the world-systems theory, which is upgraded with findings of other key migration theories. Through the analysis of statistical data and interviews/conversations with experts and practitioners in Slovenia and Bosnia and Herzegovina, as well as through the participation in the group for the preparation of the Slovenian Immigration Strategy, the author verifies the findings of the eclectic theoretical model on the case of immigration to Slovenia from (and through) the former SFRY.

KEYWORDS: eclectic migration theory model, SFRY, Slovenia, migration theory

¹ dr. sociologije; Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede; ales.bucar@um.si; ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2765-1412>

UVOD

Kljub temu, da se meje med tradicionalnimi vlogami držav v migracijskih procesih brišejo in da države prevzemajo vloge tako izvornih kot ciljnih in tranzitnih držav, lahko v slovenskem prostoru po drugi svetovni vojni, natančneje od 1970-ih let dalje, prepoznamo obdobja izrazitega priseljevanja iz drugih delov Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ).¹ Pri tem je šlo za specifično notranje, a obenem med-narodno priseljevanje v Slovenijo iz drugih republik (Bučar Ručman, 2014; Dolenc, 2005; Josipovič, 2006). Drugo, še obsežnejše priseljevanje je potekalo po letu 2000 in je doživelo vrhunec med letoma 2004 in 2009 ter po letu 2017 (SURs, 2024a). V vmesnem obdobju 2009–2017 se je priseljevanje zmanjšalo predvsem zaradi vpliva globalne gospodarske recesije na slovensko gospodarstvo ter posledičnega skokovitega porasta brezposelnosti in zmanjšane potrebe po (tujih in domačih) delavcih.² V vmesnem obdobju, ko je postalo jasno, da recesije v Sloveniji ne bo hitro konec (2011–2017), se je poleg zmanjšanja priseljevanja povečalo odseljevanje državljanov Slovenije v tujino – zlasti v Avstrijo in Nemčijo (SURs, 2024b). Z okrevanjem gospodarstva po letu 2017 se je zaradi potreb na trgu dela in izboljšanja socialnih razmer priseljevanje vrnilo na raven pred recesijo in jo po končanju omejitev za preprečevanje širjenja koronavirusa celo preseglo. V celotnem obdobju priseljevanja od 1970-ih let dalje pa imajo posebno mesto v migracijskem sistemu Slovenije države, nastale na ozemlju nekdanje SFRJ, od koder prihaja večina priseljencev.³

Slovenija je bila od osamosvojitve vključena tudi v večja migracijska gibanja beguncev. S pričetkom vojne na Hrvaškem in v BiH je v Slovenijo prišlo večje število beguncev (med 70.000 in 100.000) in nato še manjše število ob vojni v Srbiji in na Kosovu. Najmočnejše pa so slovenski družbeno-politični prostor in javni diskurz zaznamovale begunske migracije večinoma sirjskih beguncev, ki so v obdobju

1 Josipovič (2006, str. 132–133) navaja podatke, da je v Sloveniji še sredi 1950-ih prevladovala emigracija nad imigracijo, kar je vplivalo na negativen selitveni prirast. Emigracija je prevladovala celo še v 1960-ih letih, navkljub drugačnim podatkom v popisih prebivalstva – ti so namreč vse do leta 1991 vključevali zdomce kot prebivalce Slovenije, čeprav so ti že več let (in vedno bolj očitno celo za stalno) bivali v tujini.

2 Leta 2008 je bilo v Sloveniji brezposelnih 43.000–52.000 ljudi oz. 4,1–5,1 % delovno aktivnega prebivalstva, na vrhuncu recesije v obdobju 2013–2014 pa se to je število več kot podvojilo in je celo preseglo 110.000 (11,1 %). Z okrevanjem gospodarstva se je število brezposelnih v Sloveniji zmanjšalo in je v letu 2024 doseglo najnižje vrednosti (34.000 oz. 3,4 %) (SURs, 2024e).

3 V letih 2004–2023 je največ priseljencev vsako leto prišlo iz BiH, nato sledijo Srbija, Kosovo, Severna Makedonija. Delež priseljenih iz držav nastalih na ozemlju nekdanje SFRJ (glede na državljanstvo priseljencev) je bil v tem obdobju med 56 in 76 %. Te migracije so v prvi vrsti povezane s potrebami na trgu dela, predvsem v fizično intenzivnih poklicih, kar je razvidno tudi iz razmerja med priseljenimi moškimi in ženskami. Iz Srbije je prišlo 3,7 krat, iz BiH 3,2-krat, iz Kosova 2,1-krat in Severne Makedonije 1,9-krat več moških kot žensk. Poleg gospodarskih razmer se pri priseljevanju vidi tudi vpliv družbenopolitičnih razmer in vojne. Vojna v Ukrajini je prisilila ljudi v beg in begunci iz Ukrajine so po letu 2022 prišli tudi v Slovenijo in med skupinami priseljenih prebivalcev leta 2022 zavzeli drugo mesto po številu priseljenih, takoj za priseljenci iz BiH (SURs, 2024c).

2015–2016 prehajali skozi Slovenijo. Razmere so bile v EU prikazane kot nekakšno izredno stanje. Priče smo bili sekuritizaciji begunskih migracij in moralni paniki. Slovenija je prevzela vlogo polperifernega stražarja jedrnih držav EU, za katere je opravljala »umazano delo« (Bučar Ručman, 2018).

Prikazani opis kaže na raznolikost migracij v našem prostoru, k njim pa je treba dodati še številne druge oblike migracij (npr. združevanje družin, študijske migracije, napotitve delavcev v tujino, neregularne migracije). Slovenija ima očitno aktivno vlogo v sistemu mednarodnih migracij, pri čemer vstopa vanj v vseh treh vlogah: kot država, v katero se ljudje priseljujejo, kot država, od koder se ljudje odseljujejo, in kot tranzicijska država. V pričujočem prispevku se osredotočamo na vprašanja priseljevanja v Slovenijo in iščemo odgovore na sledeče raziskovalno vprašanje: Kako lahko z obstoječimi migracijskimi teorijami in njihovo smiselno integracijo v eklektični model pojasnimo priseljevanja v Slovenijo iz (in preko) prostora nekdanje skupne države SFRJ?

RAZISKOVALNE METODE

Pri iskanju odgovorov smo posegli po raziskovalnem pristopu inference, ki ga Barakso et al. (2014) opišejo kot analizo in uporabo že zbranih podatkov in dejstev, na osnovi katerih so oblikovana nova spoznanja in ugotovitve. V našem primeru ustvarjanje novega predstavlja povezovanje migracijskih teorij, ki so bile preverjene in oblikovane na osnovi migracij v drugih okoljih. Po vzoru Masseyeve analize migracij med Mehiko in ZDA (Massey, 2015) analiziramo migracije v Slovenijo iz (in preko) držav na ozemlju nekdanje SFRJ. Za analizo uporabljamo deskriptivno inferenco, s katero predstavljamo značilnosti teh migracij, kot tudi kavzalno inferenco, s katero skušamo s pomočjo eklektičnega modela pojasniti vzroke za te migracije. Podatki, ki jih vključujemo v našo analizo, obsegajo različne statistične podatke in poročila o migracijah, znanstveno literaturo, vezano na migracijske teorije, ter zaključke sestankov (pogovori oz. intervjuji), ki jih je avtor opravil v BiH – sestankov s predstavnikom IOM (24. oktobra 2022), predstavniki UNHCR (24. oktobra 2022) in predstavnico nevladne organizacije INTERGreat (22. oktober 2022) ter sestankov delovne skupine vlade za pripravo Strategije Vlade Republike Slovenije na področju migracij (v obdobju 2022–2024) in srečanja strokovnjakov s področja migracij (predstavnikov Policije, Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, Pravnoinformacijskega centra nevladnih organizacij in Delavske svetovalnice), ki je bil organiziran 17. 10. 2023. Zapisnike sestankov hrani avtor prispevka.

V prispevku bomo kritično ovrednotili obstoječe teorije in jih po vzoru pristopa De Haasa (2021) in Massey (2012; 2015) nadgradili v celostni oz. eklektični model migracij (Bučar Ručman, 2014). Migracijske teorije z vidika različnih znanstvenih disciplin (sociologije, ekonomije, geografije, demografije, zgodovine, politologije, psihologije itd.) pojasnjujejo migracijske tokove, vzroke in posledice. Izhodiščno

razumevanje za oblikovanje modela je zaključek Josipoviča (2006), da nobena migracijska teorija ne uspe v celoti razložiti migracij, ki so, kot navaja Lukšič Hacin (1999, str. 144), kombinacija »spleta različnih dejavnikov, kjer eden od njih lahko prevladuje, prav gotovo pa se vzajemno dopolnjujejo«. Massey (2015) predlaga celostni pristop, ki vključuje: 1) pojasnilo strukturnih dejavnikov v izvornih državah, ki ustvarjajo populacijo, pripravljeno na migracijo; 2) strukturne dejavnike v državah prejemnicah, ki ustvarjajo stalno povpraševanje po migrantskih delavcih; 3) analizo motivacije in odločitev ljudi, ki se odzivajo na te strukturne dejavnike z migracijo; 4) pojasnilo delovanja transnacionalnih struktur in organizacij, ki se vzpostavijo v podporo migracijskim tokovom; 5) analizo vladnih politik posameznih držav na področju mednarodnih migracij in oceno doseganja zastavljenih ciljev v praksi.

OBLIKOVANJE EKLEKTIČNEGA MODELA

Izhodišče modela: teorija svetovnih sistemov

Pregledi migracijskih teorij, ki so jih opravili različni avtorji (npr. Klinar, 1975; Massey et al., 1993; Massey, 1990; 2012; 2015; Gombač, 2005; Josipovič, 2006; Castles & Miller, 2009; Bučar Ručman, 2014; De Haas, 2021), predstavijo številne partikularne teorije migracije in dejavnikov, ki vplivajo nanje, ne uspejo pa narediti sinteze in združiti ugotovitev. Prav slednje je cilj tega prispevka, pri čemer sledimo ugotovitvi Van Heara, da je raznolikost pristopov različnih migracijskih teorij prednost (Van Hear, 2010). Naš model ne predstavlja poskusa oblikovanja ene vseobsežne migracijske teorije, temveč gre za združevanje in oblikovanje eklektičnega modela, ki ga shematsko prikazujemo na Sliki 1 spodaj. V model tako smiselno vključujemo ugotovitve partikularnih teorij in jih nadgrajujemo z medsebojnim povezovanjem ter vključevanjem njihovih kritik.

Partikularne teorije mednarodnih migracij je treba primarno osvetliti in umestiti v perspektivo dogajanja v globalnem prostoru, zato v središče analize mednarodnih migracij postavljamo teorijo svetovnih sistemov. Slednjo vidimo kot izhodišče za model, v katerega nato vključimo posamezne specifične migracijske teorije. Osnovna značilnost današnjega sveta je globalnost, življenje v svetovni družbi, kjer se nobena država ne more več zapreti pred drugimi (Beck, 2003, str. 24) in kjer so države medsebojno soodvisne, dogajanje na enem koncu sveta pa vpliva na dogajanje na drugem koncu. V takšnih razmerah je nujno preučevati svet kot celoto, oziroma povedano z Wallersteinovimi besedami, enota analize morajo biti svetovni sistemi, in ne več nacionalne države (Wallerstein, 2006, str. 25). Soodvisnost na gospodarskem področju se v današnjem globalnem ekonomskem sistemu najbolj nazorno kaže v primerih gospodarskih kriz, ki v primeru nacionalnega gospodarstva velike države v centru za seboj potegnejo celoten svet (zadnji zelo nazoren prikaz takšnih razmer je bila globalna recesija leta 2008). To vpliva tudi na migracije – v gospodarstvih v recesiji

se poveča odseljevanje (domačih in tujih delavcev) in iskanje zaposlitev v tujini, sočasno pa se na drugi strani zaradi zmanjšanja potrebe po delovni sili zmanjša priseljevanje tujih delavcev v te države. Podobno soodvisnost predstavljajo ekološki problemi, globalne klimatske spremembe, zdravstvena tveganja (najbolj očitno s pandemijo koronavirusa in bolezni covid-19). Nadalje na dogajanje po vsem svetu vplivajo politični in geostrateški interesi ter posledični varnostni izzivi, konflikti in vojne. Posledice vseh naštetih dejavnikov in procesov so vidne tudi na področju mednarodnih migracij.

Skladno z zaključki teorije svetovnih sistemov so mednarodne migracije v številnih primerih posledica globalnega kapitalizma, ki deluje tako, da omogoča uresničevanje ciljev transnacionalnih gospodarskih subjektov in držav centra (gl. Stiglitz, 2006). Wallerstein (2006) pokaže, da je treba svet razumeti z vidika delitve na jedro in periferijo. Jedrne države posedujejo ekonomski kapital, ki jim prinaša politično moč (in po potrebi tudi vojaško dominacijo), periferija pa jedru zagotavlja surovine, delovno silo in nove trge. Massey (1990) pravi, da težnje po akumulaciji kapitala vodijo v posege na trgih v državah v razvoju, kar uničuje njihove tradicionalne skupnostni in strukture in ustvarja pogoje za oz. potrebe po iskanju rešitev izven domačega okolja, tj. emigracijo, ki jo vzpodbudi načrtno rekrutiranje jedrnih držav (slednje danes poteka kar po spletu in socialnih omrežjih). Integralni del delovanja globalnega kapitalizma je tudi promocija idealizirane množične potrošnje, kar še dodatno ustvarja emigracijske imperitive v državah v razvoju. Še več, poleg ekonomskih razlogov so na delu tudi demografski izzivi, ki v starajočih se zahodnih družbah vodijo v to, da slednje aktivno novačijo delavno silo po vsem svetu, pri čemer pa želijo sočasno vzpostaviti selekcijske mehanizme za preprečevanje vstopa nezaželenim migrantom. V jedrnih državah ob tem prevladuje pričakovanje, da bodo delavci migranti prišli zgolj za določen čas (dokler bodo lahko prispevali z delom) in se nato vrnil domov. Znotraj EU je to opredeljeno kot t. i. krožne migracije. A kot pokaže analiza imigracij v Zahodno Nemčijo v 1960-ih 1970-ih, je realnost drugačna. Navkljub začetni zamisli o njihovi začasnosti so te migracije hitro postale stalne (tudi na zahtevo nemških delodajalcev, ki se niso hoteli odpovedati že usposobljeni in vpeljeni delovni sili) (Bade, 2005).

Nemčija in njena imigracijska politika, spremenjena poleti 2024, je nazoren primer jedrnega novačenja delavcev in sedaj iskalcev zaposlitve z delovnimi izkušnjami. Privabljajo jih z debirokratizacijo in priznavanjem izkušenj v domovini (Bundesregierung, 2024). Pri tem industrijsko razvite države medsebojno tekmujejo za delovno silo na globalnem in regionalnem trgu dela (Nemčija npr. računa, da bo letno privabila do 50.000 delavcev iz držav Zahodnega Balkana, ki so sočasno vir rezervne armade delavcev za slovensko, avstrijsko in hrvaško gospodarstvo).

Teorija svetovnih sistemov podaja pomemben vpogled v globalno dinamiko in delovanje politične ekonomije, vendar spregleda vlogo in pomen posameznikov ter njihovih družin pred in v migracijskem procesu. Kot pokaže Bakewell (2010), je širša družboslovna dilema o tem, kakšen vpliv imajo družbene strukture (angl. *structure*)

in posameznikovo delovanje (angl. *agency*), prisotna tudi med raziskovalci migracij. Ne glede na to, kateri pristop se nam zdi prepričljivejši, nikakor ne smemo spregledati vloge in pomena posameznika in družin v migracijskem procesu. Tudi Massey et al. (1993) opozarjajo ravno na to, da na eni strani ne smemo spregledati vpliva strukturnih dejavnikov na posameznikove odločitve, na drugi strani pa zanikati vpliva in zmožnosti samostojnega delovanja posameznika.

Teorija dejavnikov odbijanja in privlačevanja

Lee (1966) zaključuje, da v državah delujejo različni dejavniki, ki so za nekatere ljudi dejavniki odbijanja oziroma privlačevanja, sočasno pa so lahko drugi ljudje do njih indiferentni ali pa ti dejavniki na njih delujejo celo nasprotno. Kljub temu je mogoče zaključiti, da določeni dejavniki (npr. ekonomske krize, brezposelnost, nedostopnost osnovnih storitev, brezperspektivnost, korupcija, kriminaliteta, različne oblike nasilja, vojne, konflikti, okoljske in naravne katastrofe ipd.) veliko večino ljudi odbijajo, na drugi strani pa nekateri večino privlačijo (dober družbeni standard, visoka kakovost življenja, mir in varnost, dobre zaposlitvene možnosti, višji relativni dohodki, možnost osebnega uspeha in razvoja itd.). Lee je v vmesno polje med dejavnike privlačevanja in odbijanja umestil intervencijske ovire. Slednje v odločitev za migracijo vpeljejo dodatne premisleke in iskanje rešitev ter prikazujejo, da »odločitev za migracijo ni mehanična kalkulacija, ki bi nastala ob upoštevanju prisotnosti negativnih dejavnikov v emigrantski in pozitivnih dejavnikov v imigrantski družbi, temveč je treba upoštevati tudi vmesne moteče ovire« (Klinar, 1975, str. 19). Te ovire so lahko geografska razdalja in s tem povezani finančni stroški, izguba časa, nevarnosti na poti ipd. V ciljni državi so lahko sočasno prisotni dejavniki privlačevanja in odbijanja (npr. boljše zaposlitvene možnosti za priseljence, večja priseljska skupnost, vendar sočasno težavna pot do ciljne države, porast nestrpnosti in nasilja).

Teorija dejavnikov odbijanja in privlačnosti je bila deležna številnih kritik, ki so ji očitale predvsem poenostavljanje in pomanjkanje potrditve z empiričnimi podatki. De Haas (2021) zaključuje, da ta teorija temelji na intuiciji in da ni zmožna pojasniti migracijskih procesov oziroma celo več, da je pri tem zavajajoča. Po njegovem mnenju zgolj niza številne dejavnike, ki sicer imajo določeno vlogo pri migracijah, ne poda pa razlage njihovih medsebojnih povezav in pojasnila o vplivu družbenih procesov, ki vplivajo na migracije. Bučar Ručman (2014) navaja, da bi na osnovi te teorije pričakovali, da se za emigracijo odloči večina ljudi v deprivilegiranih družbah, ki bi jih razmere potisnile v selitev, pri čemer pa empirični podatki kažejo drugače. V raziskavi med slovenskimi priseljenci na Švedskem je Lukšič Hacin (1999, str. 144–15) zaključila, da za odločitev o odselitvi ni dovolj le nezadovoljstvo v domovini (dejavnik odbijanja), temveč mora biti posameznik kot osebnost takšen, da si upa narediti ta korak. Dejavnike na ravni posameznika omenjena teorija popolnoma spregleda.

Neoklasična makro- in mikroekonomska teorija migracij

Neoklasična makroekonomska teorija migracij predpostavlja, da so mednarodne migracije posledica razlik na trgu dela, predvsem v višini plač med posameznimi državami. Ključen dejavnik, ki ljudi motivira k migraciji, so slabe plače doma in dobre v tujini. Uporabnost te teorije v oblikovanem modelu je še bolj nazorna z razširitvijo z neoklasično mikroekonomsko teorijo. Ta predpostavlja, da posameznik racionalno pretehta odločitev za migracijo, pri čemer upošteva oteževalne dejavnike (stroške potovanja, življenjske stroški v tujini, vprašanje realne možnosti pridobitve zaposlitve, napore pri učenju novega jezika) in jih primerja s prednostmi, ki jih prinaša migracija (pričakovani višji dohodek, možnost zaposlitve itd.) (Massey et al., 1993).

De Haas (2021) navaja, da funkcionalistični pristop neoklasične teorije sicer razmeroma dobro pojasni migracije visoko usposobljenih migrantov, medtem ko je za manj usposobljene in relativno revne migrante – katerih regularne možnosti selitev so pogosto zelo omejene – ta teorija neustrezna in je njihove migracije mogoče bolje pojasniti s konfliktnimi in neomarksističnimi teorijami. Goss & Lindquist (1995) pokažeta na še eno težavo tega pristopa, in sicer, da razume priseljence zgolj kot delovno silo, pri tem pa spregleda politične in druge strukturne ovire mobilnosti. Ravno slednje imajo velik vpliv na mednarodne migracije in zmožnost vključevanja priseljencev na trg dela v deželah gostiteljicah. Strukturni dejavniki, na katere ključno vplivajo nacionalne države, gospodarstvo (delodajalci), mednarodne organizacije (npr. UNHCR, IOM) »aktivno oblikujejo migracijske procese in oblikujejo nove migracijske vzorce« (De Haas, 2021, str. 7; poudarek v izvirniku). Podobno kritiko te teorije predstavi tudi Kurekova (2009), ki izpostavi, da ta pristop izključuje vpliv političnih odločitev in politik na migracije, da ne uspe pojasniti, zakaj (številni) ljudje v okoliščinah, ki jih opisuje ta teorija, ne migrirajo, in da spregleda tudi težave na trgu dela. Ugotovitve o vplivu strukturnih dejavnikov na emigracijo Kurekova (2013) analizira tudi na konkretnem primeru, kjer pokaže, da sta imela restriktivna socialna politika in neuspešno reševanje brezposelnosti v državah srednje in vzhodne Evrope pomembno vlogo pri spodbujanju emigracije iz teh držav.

Ugotovitve teorije nove ekonomije migracij (Stark & Bloom, 1985; Taylor, 1999) so prinesle pomembno dopolnitev in zaključile, da odločitve za migracijo niso sprejete na ravni posameznika, temveč vključujejo družinske člane in gospodinjstva. Migracija je strategija družine. Poleg dviga absolutnega dohodka priseljenca na migracije vpliva tudi relativna deprivacija, ki jo gospodinjstvo odpravi s pošiljanjem družinskega člana na delo v tujino. Denar in druge oblike pomoči, ki jo migranti pošiljajo domov, tako niso znak altruizma, ampak realizacija dogovora v družini (Stark & Taylor, 1989). Dodatno so migracije uporabljene za zmanjšanje ekonomskega tveganja ob povečanju brezposelnosti doma (Stark & Bloom, 1985). Ob tem se pogosto zgodi, da na začetku načrtovana začasna emigracija po vzpostavitvi trdnih družbenih vezi v novem okolju, uspešni vključitvi na trg dela, združitvi družine ali

oblikovanju družine v novem okolju postane stalna. Pri tem moramo upoštevati tudi kulturne specifike posameznih družb, kjer ni nujno, da je odločitev znotraj družine sprejeta soglasno oz. s privolitvijo osebe, ki odhaja oz. ne sme oditi v tujino. Kot pokaže Gombač (2005), so v Istri v patriarhalnih družinah o migracijah družinskih članov odločali očetje.

Teorija migracijskih mrež in teorija migracijskih sistemov

Migrante, nekdanje migrante in nove potencialne migrante povezujejo v izvornih in ciljnih državah različne neformalne vezi, ki tvorijo njihov socialni kapital. Teorija migracijskih mrež poudarja, da ima socialna mreža ključno vlogo pri pridobivanju zaposlitev za nove migrante, poleg tega pa vpliva na zmanjšanje stroškov migracij in zmanjšanje tveganja (Massey et al., 1993). (Naj)večje breme migracije prevzemajo prvi migranti. Ti si morajo v novih okoljih zagotoviti namestitev in zaposlitev ter ugotoviti, kako delujejo birokratski sistem, nadzor, transport, oskrba s hrano, zdravstvena oskrba itd. Z drugimi besedami, zagotoviti si morajo vse potrebno za življenje. Novim migrantom, ki imajo vzpostavljene vezi s sorodniki, prijatelji, znanci, ki so te težave že premostili, je bistveno lažje. Socialna mreža jim pomaga z informacijami o samem poteku migracije in o pasteh na poti, z nastanitvijo, pridobivanjem zaposlitve in drugimi nasveti za lažje življenje v novem okolju, dodatno pa potencialnim migrantom pomaga tudi s finančno pomočjo (npr. posojilom za plačilo potnih stroškov) (Koser, 2007). Migracije tako sčasoma postanejo proces, ki dobi svoj zagon in reproducira vzorce (De Haas, 2021), zato jih je po prekoračitvi določene točke s klasičnimi ukrepi na kratek rok skoraj nemogoče ustaviti.

Sha (2021) predstavi kritičen pogled na teorijo migracijskih mrež. Poudarja, da je poleg vseh pozitivnih vplivov migracijskih mrež na prihajajoče migrante treba poznati tudi negativne. Med njimi navaja izključevanje tistih, ki ne pripadajo »naši« skupini, pritisk na člane »naše« skupine priseljencev in omejevanje svobode, preprečevanje integracije v gostujočo družbo, oviranje dostopa do virov, omejevanje dostopa do trga dela v gostujoči družbi, izkoriščanje novih priseljencev, zlasti, če so ti v novi državi neregularno, širjenje lažnih informacij in predstavljanje popačene slike o življenju v tujini.

Teorija migracijskih sistemov razširi vpogled v migracijske procese in vanje vključi makrosociološke dejavnike. Migracije potekajo med državami, ki so že povezane z različnimi vezmi – kolonizacijo, političnim sodelovanjem, trgovino, investicijami, kulturnimi vezmi (Castles & Miller, 2009, str. 27). Migracije torej ne potekajo med dvema naključnima državama, temveč med državama, ki sta na določen način že povezani. Pomembnejše kot geografska bližina so vezi med njima. Migracijski tokovi namreč odražajo politične, družbene in ekonomske odnose, in ne fizične povezanosti (Massey et al., 1993).

Teorija dvojnega trga dela

Vprašanje vključevanja migrantov na trg dela pojasnjujejo nekatere že opisane teorije, dodatne, tudi nasprotujoče razlage pa je mogoče najti v teoriji dvojnega trga dela. Ključna predpostavka te teorije je, da mednarodne migracije niso posledica racionalnih odločitev posameznikov, temveč izhajajo primarno iz potrebe po poceni »delovni sili« v industrijsko razvitih državah. V ospredju niso dejavniki odbijanja v državah izvora, temveč dejavniki privlačenja v ciljnih državah (Massey et al., 1993). Castles & Miller (2009) in Massey (2015) pravijo, da ta teorija ugotavlja, da so migracije posledica strukturnih dejavnikov, ki delujejo v sodobnem kapitalizmu. Delodajalci si prizadevajo pridobiti čim cenejšo delovno silo, in v primerih, ko se srečajo s pomanjkanjem interesa med domačimi delavci za delo v določenih poklicih, ne posežejo po ukrepih, ki bi slednje pritegnili (npr. višje plačilo in druge bonitete), temveč aktivno novačijo delavce v tujini, ki so se pripravljene vključiti na trg dela tudi za nižje plače. Utemeljitelj teorije dvojnega trga dela, Michael J. Piore (2008), pokaže, da se domači delavci srednjega razreda večinoma zaposlujejo v poklicih na t. i. primarnem trgu dela, kjer opravljajo zahtevnejša dela, za katera sta potrebna znanje in usposobljenost, revnejši delavci – med katerimi so pogosto priseljenci in njihovi potomci – pa so na drugi strani zaposleni v poklicih, ki vključujejo fizično zahtevna, naporna in začasna dela. Zanje ni treba imeti posebnih znanj oz. se jih lahko hitro priučijo. Dodatno Piore (2008) poudari, da delodajalci s pomočjo diskriminacije omejujejo delavcem vstop na primarni trg dela, s čimer povečujejo obseg delovne sile, ki deluje na sekundarnem trgu dela, in preprečujejo rast njihovih plač. Imigrantski delavci so tudi lažje zamenljivi, v primeru gospodarske stagnacije in finančnih težav pa so prvi, ki jih delodajalci odpustijo (Massey et al., 1993).

V kritiki te teorije Kurekova (2009) izpostavlja pristranski pogled na vloge držav gostiteljic, ki izključuje razumevanje dejavnikov odbijanja v izvornih državah in pripisuje prevelik pomen formalnemu novačenju delavcev. Prav tako ta pristop ne more pojasniti razlik v obsegu migracij v različnih ekonomsko razvitih državah s podobnimi ekonomskimi razmerami. Kritike te teorije so tudi metodološke, saj Kurekova pravi, da je razlikovanje med primarnim in sekundarnim sektorjem največkrat arbitrarno, kar vodi v težave pri empiričnih ocenah.

Neomarksistična in druge konfliktne teorije migracij

Neomarksistične teorije poudarjajo vlogo velikega kapitala in držav, ki zastopajo njegove interese, pri oblikovanju in upravljanju mednarodnih migracij. Migracije – tako prostovoljne kot prisilne – zagotavljajo poceni delovno silo, ki jo je mogoče izkoriščati. Vzpostavljane različnih statusov, določanje posebnih pogojev za vstop na trg dela, pomanjkanje nadzora nad kršitvami delavskih pravic in neustrezna zakonodaja so odraz neenake družbenopolitične moči in omogočajo uresničevanje interesov in ciljev kapitala (Bučar Ručman, 2014; Kanduč & Bučar Ručman, 2016).

Največjo korist od migracij in prihoda poceni delovne sile (regularnih kot tudi neregularnih delavcev migrantov) ima veliki kapital. Neomarksistične teorije vidijo v migracijskih pravilih, protipriseljenskem političnem diskurzu, managementu migracij in nadzoru mej spektakel (Andersson, 2014), ki daje občutek nadzora, dejansko pa gre za zagotavljanje pogojev za »ustvarjanje« poceni delovne sile z minimalno možnostjo zaščite pred izkoriščanjem.

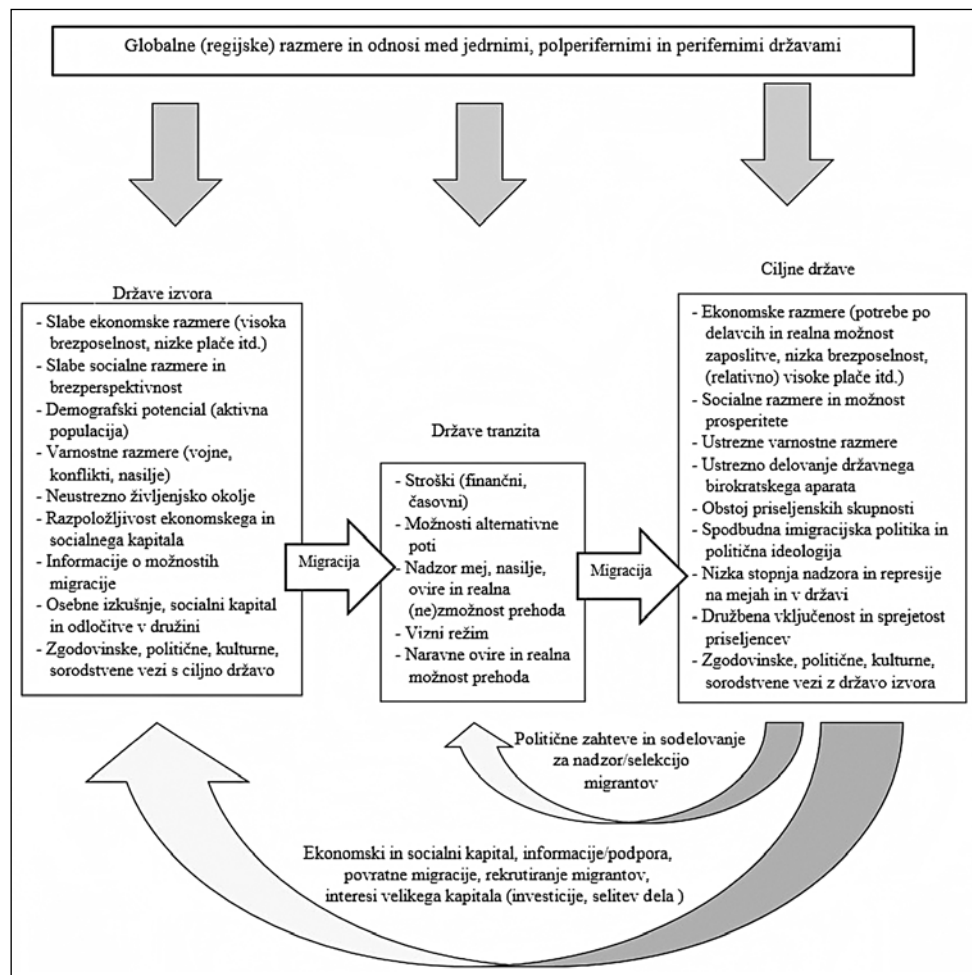
Kritičen pogled na te teorije izpostavlja predvsem pomanjkanje razumevanja vloge posameznika in družin pri migracijah, pa tudi to, da lahko priseljenci z migracijo sebi in potomcem zagotovijo boljše pogoje in višjo kakovost življenja. Nazoren primer takšne migracije opisujejo Gêdeshi et al. (2024), ki pokažejo, da se več kot polovica zdravnikov, ki so emigrirali iz Albanije, ne želi vrniti nazaj v domovino. Vzroki za takšno odločitev le delno izhajajo iz višine dohodka, v večji meri pa nanjo vplivajo slabi delovni pogoji, nezmožnost napredovanja v karieri in razširjenja korupcija.

Teorija prisilnih migracij

Posebno obliko migracij predstavljajo prisilne migracije, ki se od drugih razlikujejo predvsem po tem, da pri njih dejavniki odbijanja prevladujejo nad dejavniki privlačevanja (Klinar, 1993, str. 615). Pri teh migracijah se ljudje v skupinah ali posamično odločijo za selitev – oziroma so vanjo prisiljeni – zaradi reševanja svoji življenj ali preprečitve ogrožanja zdravja, preganjanja, ujetništva, trpinčenja, mučenja. Mandić (2022) pravi, da so prisilni migranti razseljeni zaradi nasilja, ki je lahko selektivno (npr. pregon, etnično čiščenje) ali splošno (npr. vojna, anarhija). V te kategorije po njegovem mnenju spadajo civilni in vojni ujetniki, žrtve trgovine z ljudmi v vojnah, begunci, prosilci za azil in notranje razseljene osebe. Mandić zagovarja, da je treba pri prisilnih migracijah v ospredje postaviti (človeško) prisilo, zato vanje ne vključuje drugih oblik migracij, kjer so ljudje prisiljeni zapustiti določeno ozemlje. Barbič (1992) pravi, da pri begunskih migracijah »na neki način gre za fizično prisilo, da zapustijo svoje domove in si drugje poiščejo zatočišča«. Mežnarič (2003) razširi ta pogled in poleg človeškega dejavnika med vzroke za prisilne migracije vključi tudi naravo. Skladno s tem pogledom med prisilne migracije – poleg že omenjenega bega pred nasiljem, vojno ali oboroženimi spopadi –v eklektični model vključimo tudi migracije v primerih naravnih in okoljskih katastrof (npr. jedrski nesreči v Černobilu in Fukušimi, izbruhi vulkanov, cunamiji, poplave, suše, potresi, dvig gladine morja itd.).

V primerih, ko je vzrok za prisilno mednarodno (meddržavno) migracijo vezan na »utemeljen strah pred preganjanjem, osnovanem na rasi, veri, narodni pripadnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali določenem političnem prepričanju«, so begunci (formalno) zaščiteni s Konvencijo o statusu beguncev in Protokolom h konvenciji o statusu beguncev (UNHCR, 2010). Vendar se pogoji za dodelitev statusa begunca v državah EU v zadnjih desetletjih vedno bolj zaostrejujejo. Države uvajajo nova pravila in omejitve (npr. enostranska razglasitev varnih izvornih držav ali celo varnih delov držav; pravilo varne tretje države) (Bade, 2005; Andersson, 2014; Jones,

2016) – tako je EU za varne tretje države razglasila sosednje države, v katere so vrnjeni potencialni prosilci za azil, ki so prišli iz oziroma preko njihovega ozemlja. Pri tem države EU tesno sodelujejo z državami, v katerih so pogosto kršene človekove pravice (Andersson, 2014). Leta 2022 se je jasno pokazala izjema, pri kateri je postalo jasno, da lahko države EU in tudi nekatere druge (npr. Japonska, Velika Britanija) ravnavo drugače, tj. begunci iz Ukrajine.

Slika 1: Shema eklektičnega modela teorije migracij.

Analiza prisilnih migracij odpira tudi kritičen pogled na družbeno-politično prakso, saj načenja tudi vprašanje diferenciacije med prisilnimi in prostovoljnimi migracij. Kot je že pred desetletji zapisal Klinar (1975, str. 41), »prostovoljne [ekonomske] migracije niso tako prostovoljne, kot se to navidezno kaže«, saj se poleg dejavnikov privlačevanja »pojavi tudi pomembni dejavniki potiskanja iz emigrantske družbe, ki odsevajo določene neprostovoljne pritiske«. De Haas (2021) pravi, da je treba

razlikovati med sledečimi koncepti prisilne mobilnosti: zavestnim dejanjem bega pred zunanjimi grožnjami in nasiljem, begom pred ogrožanjem preživetja in revščino ter dobesedno prisilno emigracijo v obliki deportacije, izselitve, zaslužnjenja. V prvem primeru imajo begunci še vedno možnost odločanja o svojih dejanjih, medtem ko v slednjem te možnosti nimajo. Ob tem pa velja upoštevati še ugotovitev Jonesa (2016, str. 35), da je »v sedanjem sistemu [...] begunec, ki beži pred političnim pregonom, bolj upravičen do zaščite in pomoči kot migrant, ki beži pred življenjem v umazanem, prenapolnjenem, z boleznimi okuženem in nevarnem slumu, kjer nima druge možnosti, kot da v izkoriščevalskih razmerah dolge ure dela za mizerno mezdo«. Njegovo avtonomno dejanje (dejansko neregularni odhod) namreč spodkopava red globalnega kapitalističnega sistema in njegove trenutne distribucije moči.

APLIKACIJA EKLEKTIČNEGA MODELA ZA ANALIZO MIGRACIJ V SLOVENIJO IZ TER PREKO DRŽAV NEKDANJE SFRJ

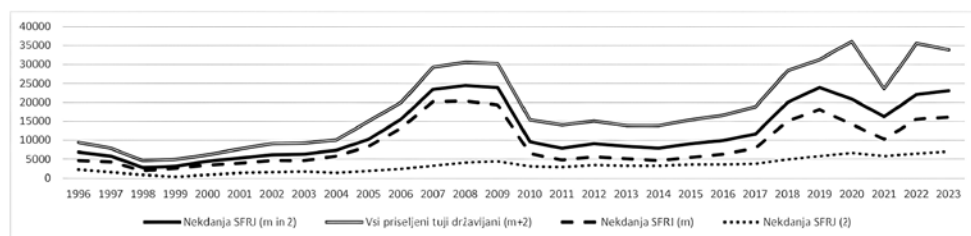
V migracijskem gibanju v Sloveniji vse od 1970-ih let prevladuje priseljevanje nad odseljevanje – selitveni prirastek je bil negativen zgolj v letih 1991–92, 1998, 2010 in 2014 (SURS, 2024g). Priseljenci so v veliki večini prihajali iz drugih republik oz. po letu 1991 držav nekdanje SFRJ. Z nastankom novih držav se je spremenil tudi formalnopravni status priseljencev. Pred osamosvojitvijo so bile to notranje migracije in migranti so imeli vse formalne pravice svoje domovine, v obdobju po osamosvojitvi in vstopu Slovenije v EU pa so migranti iz istih delov nekdanje skupne države SFRJ postali tujci in z besedami EU »državljeni tretjih držav« (z izjemo Hrvaške po letu 2008, ko se je pridružila EU). Zanje so dolga leta veljala drugačna pravila že pri prehajanju državne meje (vize za vstop v EU so bile za državljane BiH odpravljene leta 2010, nazadnje, leta 2024, pa še za državljane Kosova), vsi pa se soočajo z drugačnimi pogoji pri vstopu na trg dela in pridobitvi pravice do bivanja.

Slovenija kot manjša država v globalnem prostoru šele pričenja s tekmo za globalno rezervno armado delavcev, a v odnosu do držav na teritoriju nekdanje SFRJ, zlasti BiH, Srbije, Kosova, in Severne Makedonije, si je že ustvarila pozicijo regionalne jedrne države. O razlikah v delovanju gospodarstva pričajo različne stopnje brezposelnosti. Ta je bila v Sloveniji v času recesije nižja kot v najboljših obdobjih v BiH, Severni Makedoniji in na Kosovu. V drugih državah nekdanje SFRJ je stopnja brezposelnosti 2–3 krat višja kot v Sloveniji (World Bank, 2024). Iz teh držav v Slovenijo prihajajo nizko kvalificirani delavci, študenti in tudi strokovnjaki. Na srečanju strokovnjakov s področja migracij (2023) so bile izpostavljene ugotovitve, vezane na teorijo svetovnih sistemov. Ena izmed sogovornic je poudarila:

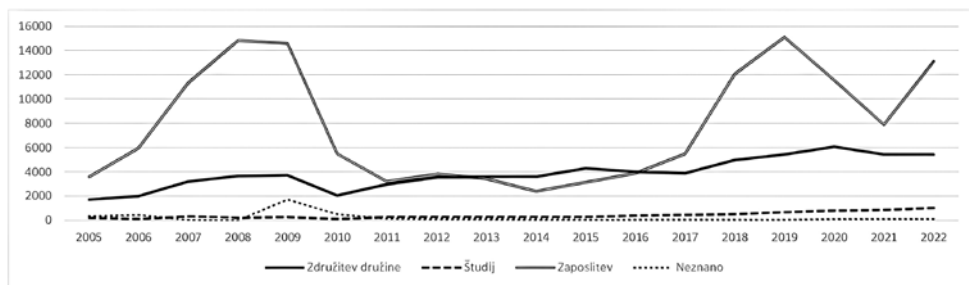
Slovenija v globalnem prostoru zaseda mesto polperiferije, ki v »jugoslovanskem« prostoru rekrutira ljudi od strokovnjakov do nekvalificiranih sektorjev, od katerih smo odvisni. V Sloveniji se o tem pogovarjamo, kot da smo dobra država, ki pomaga pri razvoju

manj razvitih prostorov Jugoslavije, v resnici pa gre za zadovoljevanje potreb našega gospodarstva. (Strokovnjakinja in raziskovalka mednarodnih migracij, 17. 10. 2023)

O vlogi držav na območju nekdanje SFRJ v migracijskem sistemu Slovenije pričajo podatki SURS o priseljevanju. Kot je razvidno iz Grafa 1 spodaj, pri priseljevanju v Slovenijo velik delež vseh priseljencev zavzemajo ravno državljani teh držav (njihov delež znaša v zadnjih 20 letih 56–76 % vseh priseljencev). Podatki tudi nazorno kažejo, da med priseljenimi prevladujejo moški, porast njihovega priseljevanja pa je povezan z ekonomskimi razmerami in potrebami slovenskega gospodarstva po delovni sili. Iz Grafa 2 je razvidno, da so razlogi za največji delež migracij ekonomski (zaposlitve). Število priselitev z namenom združevanja družin je navadno 3–4-krat manjše, zaposlitvene vzroke pa je preseglo zgolj na vrhuncu recesije v Sloveniji (2013–2015). Dve obdobji razcveta slovenskega gospodarstva (2004–2008 in po letu 2017) sta vodili v veliko potrebo po delovni sili. Slovenski delodajalci so v teh obdobjih aktivno novačili delavce v državah nekdanje SFRJ. Po podatkih SURS (2024d) je bilo maja 2024 v Sloveniji skoraj 946.700 delovno aktivnih oseb (brez kmetov), pri čemer je bil delež tujih državljanov 15,8 % (malo manj kot 146.400 oseb), kar predstavlja najvišje število in najvišji delež od začetka merjenja tega podatka. Več kot polovica delovno aktivnih tujih državljanov je bila zaposlenih v gradbeništvu in predelovalnih dejavnostih. Največ moških delovno aktivnih tujcev je opravljalo poklice v kategoriji voznikov težkih tovornjakov in vlačilcev (približno 16.200), pri tujih državljankeh pa so bil najpogostejši poklici v kategoriji čistilk, strežnic in gospodinjskih pomočnic v uradih, hotelih in drugih ustanovah (nekaj manj kot 5.000) (SURS, 2024e). Podobno pomembno vlogo imajo države na tleh nekdanje SFRJ pri migracijah študentov v Slovenijo. Iz podatkov SURS (2022) je razvidno, da Slovenija v največjem deležu privlači študente iz teh držav. Leta 2022 je bilo v Sloveniji glede na državo državljanstva 8.553 tujih študentov. Ti so prihajali iz več kot 120 držav, pri čemer močno izstopajo štiri države, iz katerih je bilo na študiju v Sloveniji vpisanih po več kot 1.000 študentov. Vse izmed njih so bile del nekdanje SFRJ: Bosna in Hercegovina (18 % vseh tujih študentov), Hrvaška (18,4 %), Severna Makedonija (17,9 %) in Srbija (17,7 %). Kot je prikazano na Grafu 2, število študentov iz držav nekdanje SFRJ narašča in je v zadnjih letih na letni ravni 4–5 krat višje kot pred 20 leti.

Graf 1: Priseljevanje v Slovenijo (vir: SURS, 2024c).

Graf 2: Priseljenci v Sloveniji iz nekdanje SFRJ (brez Severne Makedonije zaradi nedostopnosti podatkov) glede na namen priselitve (vir: SURS, 2024f).

Kljub temu, da uradni podatki priseljavanja do leta 2022 (SURS, 2024b) ne kažejo upada priseljavanja iz nekdanje SFRJ, je več strokovnjakov (tako na posvetu leta 2023 kot na sestankih skupine za pripravo Strategije Vlade RS na področju priseljavanja) izpostavilo, da se delavci iz držav na ozemlju nekdanje SFRJ vedno bolj odločajo za zaposlovanje v Avstriji in Nemčiji, Slovenija pa je vedno bolj le tranzitna država. Po mnenju sogovornikov so imele pri tem pomembno vlogo neustrezna politika na področju priseljavanja in birokratske ovire, spregledati pa ne smemo tudi drugih dejavnikov, ki zadevajo področja neoklasične makroekonomske teorije (npr. razlike v višini plač, višji standard življenja), izboljšanje transporta in prometnih povezav, obstoj široke mreže priseljencev v teh državah, aktivno novačenje držav znotraj iste skupine potencialnih migrantov ter negativne izkušnje delavcev migrantov z zlorabami delodajalcev v Sloveniji. Sogovornik je na posvetu strokovnjakov izpostavil, da globalni tokovi zagotavljanja delovne sile intenzivno opravljajo svoje delo. Največji preskok se kaže pri delavcih iz Indije in Bangladeša, na Hrvaškem tudi iz Filipinov. Sedaj so številke nizke, vendar je mogoče napovedati trend rasti, ki ga bomo v naslednjih letih zaznali tudi pri nas. Sogovornik je nazorno opisal poseben položaj indijskih delavcev:

Indijski delavec mora v povprečju plačati 10.000 dolarjev, da lahko sploh pride v Slovenijo in začne tu delati. Delujejo agencije z dobrimi povezavami na Hrvaškem, kar se raztegne do Slovenije. Dodatno se plača posredniku na Hrvaškem in posredniku v Sloveniji. Tudi ta »ekonomski model« se bo eksponentno povečal zaradi vedno večjega števila takšnih delavcev. Ti ne morejo iti nazaj, ker nimajo kam iti. Indijski delavci se tudi ne obrnejo na institucije, ko gre za kršitve. Tiha ekonomija v transportu, v skladiščih, v restavracijah, gostilnah. Ti delavci grejo pogosto naprej, na primer na Portugalsko. (Strokovnjak s področja dela delavcev migrantov, 17. 10. 2023)

Posebno potrditev predpostavk teorije svetovnega sistema lahko najdemo v zaključkih razprave posveta strokovnjakov (2023), kjer je bilo poudarjeno, da je globalni ekonomiji uspelo uzakoniti kapitalu ustrezen in vsečen način obravnave ljudi in migracij. Izkoriščanje ekonomske neenakosti in socialnih stisk ljudi v izvornih

državah je zakonsko dovoljeno, tolerirano in celo spodbujano, saj predstavlja temelj delovanja današnjega kapitalističnega sistema. Ob tem ni presenečenje, da so ravno najranljivejše kategorije delavcev migrantov izpostavljene največjim izkoriščanjem, ki se po svoji intenziteti le še stopnjujejo. Če smo se pred leti zgražali nad praksami izkoriščanja delavcev migrantov v gradbeništvu (Medica et al., 2011; Bučar Ručman, 2014; Frangež & Bučar Ručman, 2017), smo v preteklih letih dobili nadgradnjo in prve znane primere tovarn potilnic (angl. *sweatshop*) pri nas – npr. predelovalnica rib, v kateri so delavci prebivali in delali v nemogočih pogojih (Carl, 2022), in izkoriščanje delavcev v avtopralnici (Ponudič & Luzar, 2022).

Razumevanje migracij z vidika teorije svetovnih sistemov je bilo izpostavljeno tudi na sestankih delovne skupine vlade za pripravo Strategije Vlade Republike Slovenije na področju migracij (2022–2024). V ospredje diskusij in tudi v besedilo končnega dokumenta je prišla potreba po tujih delavcih, kjer je bilo izpostavljeno, da Slovenija ne more več računati zgolj na novačenje delavcev v državah Zahodnega Balkana, temveč mora poiskati nove države. Podobno je že storila Hrvaška. Tudi Strategija Vlade RS na področju priseljevanja (Vlada RS, 2024, str. 17) navaja, da »bo za zagotovitev vzdržnega zagotavljanja ustrezne delovne sile v prihodnosti treba razširiti krog držav, iz katerih se priseljujejo tuji delavci, tudi zunaj regije Zahodnega Balkana«, kot potencialne države pa so omenjeni Filipini, Argentina, Turčija.

Ekonomске teorije podajajo omejen vpogled v vzroke za migracije in jih je treba dopolniti. Njihova izhodiščna težava je, da predpostavljajo racionalno odločanje posameznika za migracijo, to pa je pogojeno z zelo dobro obveščenostjo potencialnih migrantov o razmerah v potencialni emigrantski družbi. Danes je z razvojem sodobnih informacijsko-komunikacijskih tehnologij, interneta in družbenih omrežij informiranje o razmerah v potencialni ciljni državi že pred odhodom in tudi na sami poti bistveno lažje in hitrejše, kot je bilo v preteklosti (Frouws et al., 2016). Ti zaključki so bili izpostavljeni na sestankih delovne skupine vlade za pripravo Strategije Vlade Republike Slovenije na področju migracij (2022–2024), sestanku strokovnjakov s področja migracij (2023) kot tudi na sestankih v BiH (sestanek s predstavnikom IOM, s predstavniki UNHCR ter s predstavnico nevladne organizacije INTERGreat, vse v letu 2022). Internet je postal tudi pomembno sredstvo za novačenje in spodbujanje priseljevanja – tako regularnih kot neregularnih migracij. Objave na socialnih omrežjih lahko sprožijo verižno reakcijo na področju migracij (npr. sebek nekdanje nemške kanclerke Angele Merkel s prosilci za azil in njegovo množično deljenje).

Prostor nekdanje SFRJ je vse od razpada države v začetku 1990-ih letih intenzivno povezan z begunskimi migracijami. Vojne na ozemlju nekdanje SFRJ so vodile v najboljše begunske migracije v evropskem prostoru konec prejšnjega stoletja. V obdobju 1991–1995 in nato leta 1999 je prišlo do emigracij več kot 3,7 milijona ljudi, napetosti med narodi pa so se sprevrgle celo v etnično čiščenje in genocid, ki je še dodatno spodbudil beg ljudi (gl. Bučar Ručman, 2020). Poleg beguncev iz nekdanje Jugoslavije v 1990-ih letih je prostor nekdanje države zaznamoval tudi prehod beguncev iz Sirije, Iraka in Afganistana. Od druge polovice leta 2014 dalje je

število sirskih beguncev v Evropi preseгло 930.000. Od oktobra 2015 do marca 2016 je v tem gibanju prešlo Slovenijo nekaj manj kot pol milijona ljudi (Bučar Ručman, 2018). Največ prošenj za azil v evropskih državah je bilo vloženih v Nemčiji (0,5 milijona) in na Švedskem (0,1 milijona) (UNHCR, 2017). Pot beguncev in drugih migrantov v severno-evropske države je vključevala tihotapce, ki so s čolni prevažali ljudi iz Turčije na grške otoke, ti pa so potem nadaljevali pot preko Grčije, Severne Makedonije, Srbije in Madžarske. Ko je slednja vzdolž celotne meje s Srbijo in nato Hrvaško postavila ograjo ter zaostрила nadzor in sankcije, se je pot preusmerila preko Hrvaške v Slovenijo in od tukaj proti severu. Postalo je očitno, da begunci sicer lahko pridejo v Evropo, vendar morajo najprej tvegati življenje na morju, nato pa se na naslednjih več tisoč kilometrih prebijati po cestah, ostajati v negotovosti in prestajati ponižanja na nadzornih točkah. V tistem času smo bili priče nedvoumnemu primeru sekuritizacije in militarizacije upravljanja (begunskih) migracij, kar je na koncu povzročilo moralno paniko in spremenilo razumevanje begunskih migracij v Sloveniji in Evropi (Bučar Ručman, 2018).

Ruska agresija na Ukrajino in vojna, ki je sledila, sta sprožili več milijonov beguncev, ki iščejo zatočišče v državah v regiji (in tudi širše), in še večje število notranje razseljenih oseb. Po podatkih Eurostata (2024) je bilo leta 2024 v EU registriranih 4,2 milijona beguncev iz Ukrajine. Aprila 2024 je bilo v Sloveniji 8.990 ukrajinskih beguncev z začasnim zatočiščem. Odprtost mej za ukrajinske begunce, reakcije držav in politična retorika, ki soglasno kliče k humanitarnosti, pomoči, podpori, so v primerjavi z razmerami izpred nekaj let popolnoma drugačne. Sirski begunci so lahko prešli čez mejo in nato potovali skozi državo samo znotraj vojaško in policijsko nadzorovanega koridorja, medtem ko imajo ukrajinski begunci odprte meje, policisti pa popolnoma drugačna navodila. Prevoz ukrajinskih beguncev skozi državo je oproščen plačila cestnine. Na meji jih ne pričakajo pripadniki posebnih policijskih enot in vojaki z dolgocevnim orožjem, meja, s katere prihajajo, tudi nima bodeče žice (Bučar Ručman, 2022). Otroci z začasno zaščito imajo pravico do vrtca (v določenih primerih brezplačnega), učenci imajo pravico do brezplačne malice, kosila in prevoza, dijaki prav tako do brezplačne malice. Odraslim osebam so omogočeni vstop na trg dela, denarna pomoč za zasebno nastanitev, denarna pomoč ali žepnina, (nujna) zdravstvena oskrba, združevanje družine itd. (Vlada RS, 2022).

Predstavnica nevladne organizacije v Sarajevu, ki nudi oskrbo ljudem na t. i. Balkanski poti, je v pogovoru (22. 10. 2022) pojasnila, da je v letu 2022 pot ljudi proti EU potekala preko Turčije, Bolgarije, Srbije, Bosne in Hercegovine, Hrvaške, Slovenije in nato proti severu. Velika večina ljudi je prihajala iz Afganistana, tem pa so se pridružili tudi ljudje, ki so prišli zakonito in brez viz neposredno v Srbijo (npr. iz Kube, Indije), nato pa so nadaljevali pot proti EU. Predstavniki nevladne organizacije in tudi predstavniki UNHCR so potrdili, da je bila pretekla praksa številnih nezakonitih prisilnih vračanj (angl. *pushbacks*) iz Hrvaške v BiH prekinjena oz. se je bistveno zmanjšala, kar je razvidno tudi iz poročila organizacije Danish Refugee Council (2024). IOM (2024) v poročilu za Zahodni Balkan navaja, da je bilo januarja 2024 med 2.178 osebami, ki so bile vključene v njihovo raziskavo, največ oseb iz Sirije (43 %),

Afganistana (22 %) in Maroka (16 %). Med ciljnim državami vseh anketirancev je bila na prvem mestu Nemčija (57 %), sledile so Italija (14 %), Francija (8 %) ter Nizozemska, Belgija in Avstrija (po 4 %) (IOM, 2024). O poteku poti preko Hrvaške (in pred tem drugih držav na Balkanu) v Slovenijo in nato proti severu pričajo tudi podatki slovenske policije o neregularnih migracijah. V letu 2023 je bilo na vseh notranjih mejah evidentiranih 60.587 neregularnih vstopov, od tega 96 % na meji s Hrvaško. Med obravnavanimi osebami so bili najpogostejše državljani Afganistana (30 %), Maroka (15 %), Pakistana (9 %), Bangladeša, Rusije in Sirije (po 6 %), Turčije (5 %) ter Indije (3 %) (Uprava uniformirane policije, 2024). Glede na države izvora in tudi podatke IOM lahko vidimo, da po tej poti potekajo globalne migracije oseb, ki drugače ne morejo regularno vstopiti v EU, pri tem pa nekateri prihajajo iz držav z vojnami in konflikti, drugi pa iz držav z veliko ekonomsko neenakostjo, slabimi socialnimi razmerami in brez upanja za izboljšanje svojega položaja doma.

Po letu 2015 se v Sloveniji povečuje število vloženih prošelj za azil (leta 2023 jih je bilo 7.261), a kot je navedeno v Strategiji Vlade RS na področju priseljevanja (Vlada RS, 2024, str. 7), je Slovenija glede na statistične podatke predvsem tranzitna država za osebe, ki pri nas prosijo za zatočišče (izjema so begunci iz Ukrajine). Izrazito visok delež prosilcev za mednarodno zaščito namreč Slovenijo po nekaj dneh zapusti. V letu 2023 so 79 % vseh vloženih prošelj vložili državljani Maroka, sledili so državljani Alžirije, Pakistana in Indije. V obdobju med letoma 2002 in 2015 je bilo povprečno 25 ugodenih prošelj za azil na leto, v obdobju 2016–2022 pa povprečno 117 (SURS, 2023). Glede obravnave begunskih migracij v Sloveniji je bilo na sestanku strokovnjakov s področja migracij (17. 10. 2023) izpostavljeno, da imamo v Sloveniji težavo, ker v trenutnih razmerah – tlakovanih tudi z ustvarjanjem moralne panike ob prehodu beguncev leta 2015 – nobena lokalna skupnost ni pripravljena sprejeti tujcev. Spomladi 2024 se je to nazorno pokazalo tudi v protestih lokalnih skupnosti, kjer naj bi bile urejene namestitve prosilcev za azil. Posledično država ni sposobna izpolnjevati svojih osnovnih dolžnosti za zaščito beguncev. Med prosilci za azil so pogosto tudi t. i. ekonomski migranti, osebe, ki ne dobijo statusa begunca ali zaščite, je pa njihovo regularno bivanje v EU nemogoče. Takšne razmere izkoriščajo organizirane kriminalne združbe, ki profitirajo s tihotapljenjem ljudi čez meje, kar pa se lahko konča tudi s trgovino z ljudmi. Ljudje na dnu, brez zaščite in v strahu pred vrnitvijo domov pa iščejo različne možnosti preživetja. To je razvidno tudi iz naslednjih besed strokovnjakinje:

Slovenija sistemsko postavlja mehanizem, ki z vidika družbe predstavlja problematične situacije, ki ustvarja revščino, ki ljudi postavlja v statuse, zaradi katerih se ne morejo integrirati v delovne kroge. Iz ljudi delamo odvisne in produciramo revščino – takšne mreže ustvarjajo subproletariat. Sledi prestop v kriminal ali druge oblike upora. In ne samo, da postavljamo sistem strukturnega ustvarjanja revščine, temveč tudi sistem strukturnega ustvarjanja nezakonitosti. Ne razmišljamo o zakonitih poteh, ki bi sistemsko reševale problematiko. (Strokovnjakinja in raziskovalka mednarodnih migracij, 17. 10. 2023)

ZAKLJUČEK

S pomočjo oblikovanega eklektičnega modela migracij lahko pojasnimo (večino) migracij v Slovenijo. Model je oblikovan tako, da združuje ugotovitve ključnih teorij migracij (in omogoča tudi nadgradnjo). Pri analizi vzrokov za migracije je treba najprej opredeliti makrosociološke dejavnike ter identificirati vpliv najširših strukturnih (ekonomskih, političnih, kulturnih in okoljskih) dejavnikov. Na posameznike in njihove družine vpliva niz različnih dejavnikov, ki spodbujajo oziroma otežujejo odločitve za migracije. Prostor nekdanje skupne države predstavlja za jedrne države Evrope (pol)periferijo, ki ima v povezavi z mednarodnimi migracijami dvojno vlogo: 1) deluje kot bazen rezervne armade delavcev (tako nizko- kot visokokvalificiranih), ki jo jedrne države po potrebi vključijo v sedentarne dejavnosti svojih gospodarstev in jim tako omogočijo pridobitev poceni delovne sile; 2) deluje kot tamponska cona in filter za nezaželene migracije v jedrne države Evrope.

Najpogostejši vzroki za migracije v Slovenijo so povezani z ekonomskimi razmerami –migracije so posledica neenake gospodarske razvitosti držav, kar se kaže v različnih možnostih zaposlitve, razlikah v plačah itd. Te razlike so posledica različnega gospodarskega razvoja in različne vključenosti držav v globalne tokove kapitalističnega sistema. Slovenija je uspela v regiji vzpostaviti jedrno pozicijo napram državam nekdanje SFRJ, ki ji (še) omogoča novačenje delovne sile. K temu poleg ekonomskih dejavnikov pripomorejo še posebne zgodovinske, politične in kulturne vezi med Slovenijo in drugimi državami nekdanje SFRJ. Vse te povezave omogočajo, da slovenska podjetja pridobivajo delavce za panoge, v katerih ni dovolj domačih delavcev za ponujeno plačilo. Tuji delavci se zaradi birokratskih ovir, neustrezne delovne zakonodaje oz. nadzora in odsotnosti sankcioniranja kršitev delavskih pravic, počasnega odzivanja državne birokracije (upravnih enot), novih zahtev in zaostrovanja pogojev (npr. znanje jezika), pomanjkanja državnih programov za integracijo itd. znajdejo v podrejenem položaju in postanejo žrtve izkoriščanja. Te pomanjkljivosti in težave lahko v prihodnje ključno vplivajo na odločitev potencialnih migrantov za migracijo v druge države. Ob negativnih demografskih trendih lahko to predstavlja veliko težavo za delovanje slovenskega gospodarstva, socialnega sistema in celotne družbe.

Preko držav na ozemlju nekdanje SFRJ poteka t. i. Balkanska pot, po kateri v jedro Evrope prihajajo begunci in neregularni migranti. Največje število oseb je po tej poti prešlo Slovenijo leta 2015. Države EU so se na prihod sirskih, iraških in afganistanskih beguncev takrat odzvale z militarizacijo in sekuritizacijo mejnega nadzora, ki se v primeru Slovenije najbolj nazorno kaže s postavitvijo bodeče žice vzdolž celotne meje z drugo članico EU, tj. Hrvaško. Jedrne države EU si prizadevajo nezaželene migracije ustaviti oz. jih omejiti na območju Balkana, pri čemer od držav nekdanje SFRJ pričakujejo, da bodo opravile vlogo mejnega stražarja. Ker je meje nemogoče neprodušno zapreti, pri tem iščejo načine, kako te prehode čim bolj omejiti, na drugi strani pa politični odločevalci ravno nadzor migracij uporabljajo

kot spektakel, sredstvo za mobilizacijo politične podpore in demonstracijo moči države. To je dvorezen meč, saj tak pristop prispeva k dvigu nestrpnosti v državi in k zaostrenemu odnosu do vseh priseljencev in njihovim potomcem ter vodi celo v pojav ekstremističnih vigilantskih skupin (npr. delovanje t. i. vard, pojav skupine obritoglavcev, ki so po socialnih omrežjih širili posnetek iz Ljubljane tik pred volitvami v Evropski parlament leta 2024, na katerem so priseljence vezali na stebre, jim natikali zanke okoli vratu in nato izvedli množičen pohod po Ljubljani). Vendar vsi begunci niso nezaželeni. Obravnava ukrajinskih beguncev v državah EU in primerjava tega pristopa z obravnavo sirijskih in afganistanskih beguncev razkriva, da je humanitaren in civiliziran pristop pri obravnavi beguncev stvar politične volje, te politične odločitve pa so prežete tudi s predsodki in (neo)rasizmom.

ZAHVALE IN DRUGI PODATKI

Članek je nastal v sklopu avtorjevega dela na temeljnem raziskovalnem projektu »Modeliranje mednarodnih migrantskih tokov na Balkanu« (št. J5-4585), ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

Raziskovalni podatki so hranjeni pri avtorju prispevka.

VIRI IN LITERATURA

- Andersson, R. (2014). *Illegality, Inc.: Clandestine migration and the business of bordering Europe*. University of California Press.
- Bade, K. (2005). *Evropa v gibanju: migracije od poznega 18. stoletja do danes*. Založba *Cf.
- Bakewell, O. (2010). Some Reflections on Structure and Agency in Migration Theory. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1689–1708. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2010.489382>
- Barakso, M., Sabet, D. M., & Schaffner, B. F. (2014). *Understanding political science research methods: The challenge of inference*. Routledge.
- Barbič, A. (1992). Begunci iz Bosne in Hercegovine: reakcije Združenih narodov in Evrope. *Migracijske i etničke teme*, 8(2), 87–93.
- Beck, U. (2003). *Kaj je globalizacija? Zmote globalizma – odgovori na globalizacijo*. Krtina.
- Bučar Ručman, A. (2014). *Migracije in kriminaliteta: Pogled čez meje stereotipov in predsodkov*. Založba ZRC.
- Bučar Ručman, A. (2018). Securitization and Militarization of Migration Management in Europe: The Case of Refugee Migration Through Slovenia in 2015/2016. V Siegel, D., & V. Nagy (ur.), *The Migration Crisis?: Criminalization, Security and Survival* (str. 293–319). Eleven International Publishing.
- Bučar Ručman, A. (2020). Genocide and Forced Migration: The Dual Victimisation of Refugees Escaping War and Genocide. V Y. Eski (ur.), *Genocide and Victimology* (str. 169–188). Routledge.
- Bučar Ručman, A. (2022). Slovenija in begunske migracije: Primerjava odnosa do beguncev iz Bosne in Hercegovine, Sirije in Ukrajine. V Meško, G., & Kokoravec, I. (ur.), *8. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih : Cilji trajnostnega razvoja in varnost v lokalnih skupnostih*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Bundesregierung. (2024, 3. junij). *Neue Wege zur Fachkräftegewinnung*. <https://www.bundesregierung.de/breg-de/themen/arbeit-und-soziales/fachkraefteeinwanderungsgesetz-2182168>
- Carl, E. (2022). *Izkoriščani in nadzorovani delavci v pakirnici rib na Kozini: Šuštarjevi mislijo, da smo mašine*. MMC RTV Slovenija. <https://www.rtvlo.si/gospodarstvo/izkoriscani-in-nadzorovani-delavci-v-pakirnici-rib-na-kozini-sustarjevi-misljo-da-smo-masine/630148>
- Castles, S., & Miller, M. J. (2009). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Palgrave Macmillan.
- Danish Refugee Council (2024). *Border Monitoring Factsheet, February 2024*. DRC.ngo. https://pro.drc.ngo/media/44bfvkqf/2024_02_border-monitoring-factsheet-final.pdf
- De Haas, H. (2021). A theory of migration: the aspirations-capabilities framework. *Comparative Migration Studies* 9(1), 1–35. <https://doi.org/10.1186/s40878-020-00210-4>

- Dolenc, D. (2005). Priseljevanje v Slovenijo z območja nekdanje Jugoslavije po II. svetovni vojni. V M. Komac & M. Medvešek (ur.), *Percepcije slovenske integracijske politike* (str. 37–87). Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Eurostat. (2024). *Beneficiaries of temporary protection at the end of the month by citizenship, age and sex – monthly data* [Data set]. https://doi.org/10.2908/MIGR_ASYTPSM
- Frangč, D., & Bučar Ručman, A. (2017). Specific forms of human trafficking in Slovenia: overview and preventive measures. *Police Practice and Research*, 18(3), 230–244.
- Frouws, B., Phillips, M., Hassan, A., & Twigt, M. (2016). Getting to Europe the Whatsapp Way: The Use of ICT in Contemporary Mixed Migration Flows to Europe. *Regional Mixed Migration Secretariat Briefing Paper*, 2016. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2862592>
- Gëdeshi, I., King, R., & Ceka, A. (2024). The emigration of medical doctors from Albania: Brain drain vs return and cooperation. *Central and Eastern European Migration Review*, 13(2), 5–25. <https://doi.org/10.54667/ceemr.2024.16>
- Gombač, J. (2005). *Esuli ali optanti?: Zgodovinski primer v luči sodobne teorije*. Založba ZRC.
- Goss, J., & Lindquist, B. (1995). Conceptualizing international labor migration: A structuration perspective. *International Migration Review*, 29(2), 317–351. <https://doi.org/10.2307/2546784>
- IOM. (2024). *Migrant Mobility Situation Report: The Western Balkans – January 2024*. DTM.iom.int. <https://dtm.iom.int/es/node/34786?close=true>
- Jones, R. (2016). *Nasilne meje*. Založba Cf*
- Josipovič, D. (2006). *Učinki priseljevanja v Slovenijo po drugi svetovni vojni*. ZRC SAZU.
- Kanduč, Z., & Bučar Ručman, A. (2016). Razredna vojna, delo in migracije: Primer delavcev migrantov v Sloveniji. *Dve Domovini / Two Homelands*, 43, 77–89. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-OMMP0P9F>
- Klinar, P. (1975). *Mednarodne migracije*. Obzorja.
- Klinar, P. (1993). Kontinuiteta prisilnih migracij. *Teorija in praksa*, 30(7/8), 615–624.
- Koser, K. (2007). *International Migration: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Kurekova, L. M. (2009). Theories of migration: Critical review in the context of the EU East-West flows. *Best Participant Essay Series, CARIM – EUI*. <https://ssrn.com/abstract=1962351>
- Kurekova, L. (2013). Welfare systems as emigration factor: Evidence from the new accession states. *Journal of Common Market Studies*, 51(4), 721–739. <https://doi.org/10.1111/jcms.12030>
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47–57.
- Lukšič Hacin, M. (1999). *Multikulturalizem in migracije*. Založba ZRC.
- Mandić, D. (2022). What is the Force of Forced Migration? Diagnosis and Critique of a Conceptual Relativization. *Theory and Society* 51(1), 61–90.

- Massey, D. S. (1990). Social structure, household strategies, and the cumulative causation of migration. *Population Index*, 56(1), 3–26.
- Massey, D. S. (2012). Towards an integrated model of international migration. *Eastern Journal of European Studies*, 3(2), 9–35.
- Massey, D. S. (2015). A Missing Element in Migration Theories. *Migration Letters*, 12(3), 279–299.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, E. J. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431–466.
- Medica, K., Lukič, G., & Kralj, A. (2011). *Delovne in življenjske razmere delavcev migrantov v Sloveniji: zaključno poročilo študije*. Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče. http://mddsz.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/el2010_raziskava_razmere_delavcev_migrantov_250311.pdf
- Mežnarič, S. (2003). Prisilne migracije v letu 2002: Zapuščina devetdesetih. V M. Pajnik & S. Zavratnik Zimic (ur.), *Migracije, globalizacija, Evropska unija* (str. 125–146). Mirovni inštitut; Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
- Piore, M. J. (2008). The Dual Labour Market: Theory and Implications. V D. B. Grusky, M. C. Ku & S. Szelenyi (ur.), *Social Stratification: Class, Race, and Gender in Sociological Perspective* (str. 550–553). Westview Press.
- Ponudič H., & Luzar, M. (2022). *Suženjsko izkoriščanje indijskih delavcev v ljubljanski avtopralnici?* MMC RTV Slovenija. <https://www.rtvlo.si/slovenija/suzenjsko-izkoriscanje-indijskih-delavcev-v-ljubljanski-avtopralnici/636782>
- Sha, H. (2021). *Migrant networks as social capital: The social infrastructure of migration*. MIDEQ. https://pureportal.coventry.ac.uk/files/45824474/MIDEQ_working_paper_Migrant_networks_as_social_capital_Heila_Sha.pdf
- Stark, O., & Bloom, D. E. (1985). The New Economics of Labor Migration. *The American Economic Review*, 75(2), 173–178.
- Stark, O., & Taylor, J. E. (1989). Relative Deprivation and International Migration. *Demography*, 26(1), 1–14.
- Stiglitz, E. J. (2006). *Making Globalization Work: The Next Step to Global Justice*. Penguin Books.
- SURS – Statistični urad Republike Slovenije. (2022). *V terciarno izobraževanje vpisanih manj študentov*. Stat.si. <https://www.stat.si/statweb/News/Index/10277>
- SURS – Statistični urad Republike Slovenije. (2023). *Kazalniki 10. cilja trajnostnega razvoja (SDG): Zmanjšanje neenakosti, Slovenija, letno*. Stat.si. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/32838185.px>
- SURS – Statistični urad Republike Slovenije. (2024a). *Meddržavne selitve po državljanstvu, statistične regije, Slovenija, letno*. Stat.si. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05N1042S.px/>
- SURS – Statistični urad Republike Slovenije. (2024b). *Meddržavne selitve po državljanstvu, državah prejšnjega, prihodnjega prebivališča in spolu, Slovenija, letno*. Stat.si. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05N1010S.px>

- SURS – Statistični urad Republike Slovenije. (2024c). *Meddržavne selitve po: selitve, država državljanstva, spol, leto*. Stat.si. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05N1008S.px>
- SURS – Statistični urad Republike Slovenije. (2024d). *Največ delovno aktivnih doslej, povečuje se delež tujcev*. Stat.si. <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/12986>
- SURS – Statistični urad Republike Slovenije. (2024e). *Delovno sposobni glede na aktivnost in mere aktivnosti po starostnih skupinah, spolu in kohezijskih regijah, Slovenija, četrtno*. Stat.si. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/0762003S.px>
- SURS – Statistični urad Republike Slovenije. (2024f). *Priseljeni tujci po namenu priselitve in državi državljanstva, Slovenija, leto*. Stat.si. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05N3102S.px>
- SURS – Statistični urad Republike Slovenije. (2024g). *Meddržavne selitve po spolu, Slovenija, leto*. Stat.si. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05N1002S.px>
- Taylor, E. J. (1999). The New Economics of Labour Migration and the Role of Remittances in the Migration Process. *International Migration*, 37(1), 63–88.
- UNHCR – Communications and Public Information Service. (2010). *Convention and Protocol relating to the Status of Refugees*. UNHCR.org. <https://www.unhcr.org/us/media/convention-and-protocol-relating-status-refugees>
- UNHCR. (2017). *Europe: Syrian asylum applications*. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/asylum.php>
- Uprava uniformirane policije. (2024). *Nedovoljene migracije na območju Republike Slovenije*. Policija.si. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/MejnaProblematika/IlegalneMigracije/2023/December2023.pdf>
- Van Hear, N. (2010). Theories of migration and social change. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1531–1536. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2010.489359>
- Vlada RS. (2022). *Pomoč Slovenije državljanom Ukrajine*. Gov.si. <https://www.gov.si teme/pomoc-slovenije-drzavljanom-ukrajine/>
- Vlada RS. (2024). *Strategija Vlade RS na področju priseljevanja*. Gov.si. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNZ/SOJ/Novice/Strategija-vlade-RS-na-podrocju-priseljevanja.pdf>
- Wallerstein, I. M. (2006). *Uvod v analizo svetovnih–sistemov*. Založba *Cf.
- World Bank. (2024). *Unemployment, total (% of total labor force) (National estimate) – Kosovo, Croatia, Slovenia, North Macedonia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro*. Data.worldbank.org. <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?locations=XK-HR-SI-MK-BA-RS-ME>

SUMMARY

AN ANALYSIS OF IMMIGRATION TO SLOVENIA FROM (AND THROUGH) COUNTRIES OF THE FORMER SFRY WITH THE USE OF THE ECLECTIC MODEL OF INTERNATIONAL MIGRATION

Aleš Bučar Ručman

The article presents an analysis of immigration to Slovenia from and through the countries of the former SFRY. The framework of the analysis is an eclectic migration theory model, which synthesizes and upgrades existing migration theories. At the center of the model, the author places the world-systems theory, which is upgraded with findings of other key migration theories. Through the analysis of statistical data and interviews/conversations with experts and practitioners in Slovenia and Bosnia and Herzegovina, as well as through the participation in the group for the preparation of the Slovenian Immigration Strategy, the author verifies the findings of the eclectic theoretical model on the case of immigration to Slovenia from and through the former common state.

The research employs an inferential approach, analyzing and utilizing pre-existing data to form new insights. Inspired by Massey's (2015) analysis of Mexico–US migration, the study examines migration to Slovenia from the former SFRY, using descriptive and causal inference to present migration characteristics and explain their causes. Data sources include statistical reports, scientific literature on migration theories, and meeting records from discussions with various stakeholders, including IOM, UNHCR, and the Slovenian government working group.

Slovenia, as a smaller global player, has positioned itself as a regional core state relative to the former SFRY countries, particularly Bosnia and Herzegovina, Serbia, Kosovo, and North Macedonia. The analysis reveals that a significant share of immigrants to Slovenia comes from these countries, where migration is driven primarily by economic reasons. Despite official data showing continued immigration from the former SFRY, experts exposed a growing trend of workers preferring to work in Austria and Germany instead of Slovenia. This preference is also the result of inappropriate immigration policies and bureaucratic hurdles.

The paper also discusses the Balkan route used by refugees and irregular migrants, highlighting the EU's response and the impact on Slovenia's immigration system. In 2015, the largest number of refugees passed through Slovenia via this route. The EU countries responded to the arrival of Syrian, Iraqi, and Afghan refugees with the militarization and securitization of migration control, which in the case of Slovenia was most visibly demonstrated by the placement of a razor wire fence along the entire border with another EU member, Croatia. The core EU countries aim to stop or limit unwanted migration in the Balkans, expecting the countries of the former SFRY to act as their guards. However, not all refugees are unwanted. The treatment of Ukrainian refugees in EU countries reveals that a humanitarian and civilized approach in dealing with refugees is a matter of political will.

DVE DOMOVINI • TWO HOMELANDS 62 • 2025

TEMATSKI SKLOP / THEMATIC SECTION

**MIGRACIJE IN RAZVOJ NA GORSKIH OBMEJNIH OBMOČJIH ŠVICE IN SLOVENIJE
(18.–20. STOLETJE) / MIGRATION AND DEVELOPMENT IN THE MOUNTAIN BORDERLANDS
OF SWITZERLAND AND SLOVENIA (18TH–20TH CENTURY)**

Luigi Lorenzetti

Migrations and Historical Development Paths—A Comparative Project Between Switzerland and Slovenia: Introduction to the Thematic Section

Fabio Rossinelli, Ricardo Borrmann

The Economic and Social Impacts of Colonial Emigration on Neuchâtel During the "Long 19th Century"

Janja Sedlaček, Marta Rendla

Long-Term Migration and Remittances in the Alpine District of Gornji Grad: Human Agency Amid Environmental and Social Constraints

Borut Žerjal

The Altruistic and Redistributive Effects of Emigration: Legacies and Benefices in Italian Switzerland (18th–19th Century)

Luigi Lorenzetti, Fabio Rossinelli

Return Migration and Real Estate Projects: Philanthropy or Speculation? The Examples of Le Locle and Locarno (Switzerland), From the Mid-19th Century to the 1910s

ČLANKI / ARTICLES

Aleš Bučar Ručman

Analiza priseljevanja v Slovenijo iz (in preko) držav nekdanje SFRJ z uporabo eklektičnega modela mednarodnih migracij

Claudia Schneider

A Conceptual Framework for Multi-Way Integration (MUWI) With a Focus on Residents' Multiple Identities and Intersectionalities

Majda Hrženjak

Seeking Care in the Neighboring Country: An Institutional Analysis of Transnational Care for Older People Between Slovenia and Croatia

Darko Ilin

Representations and Configurations of Multiculturalism in Louis Adamič's *The Native's Return*

Martina Bofulin, Miha Kozorog

»Ugotoviš, kaj vse se da«: Ekonomske priložnosti in strategije priseljenih državljanov Slovenije v Ljudski republiki Kitajski

Nadia Molek

Migration and Identity Processes of Slovenians in Argentina: A Literature Review

TEMATSKI SKLOP / THEMATIC SECTION

**POTOMKE, POTOMCI SLOVENSKEGA IZSELJENK, IZSELJENCEV TER OHRANJANJE
SLOVENSKEGA JEZIKA IN KULTURE V BOSNI IN HERCEGOVINI / DESCENDANTS OF
SLOVENIAN EMIGRANTS AND THE PRESERVATION OF THE SLOVENIAN LANGUAGE AND
CULTURE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA**

Biljana Babić, Marijanca Ajša Vižintin

Potomke, potomci slovenskih izseljenk, izseljencev ter ohranjanje slovenskega jezika in kulture v Bosni in Hercegovini: Uvod v tematski sklop

Damir Josipović

Politično-geografski dejavniki selektivnosti notranjih (medrepubliških) migracij v SFRJ (1945–1991) kot primer pseudoprostovoljnih migracij, s poudarkom na Bosni in Hercegovini

Boris Kern, Marijanca Ajša Vižintin

Učenje slovenskega jezika in ohranjanje slovenske kulture v Bosni in Hercegovini

Jaroš Krivec

Srečanja s kolonialno Bosno: slovenski pogledi med evropsko superiornostjo in (jugo) slovansko domačnostjo

Biljana Babić

Slovenija in slovenski motivi v *Koledarju SPKD Prosvjeta* (1905–1947)

Dušan Tomažič, Alija Suljić

Demografske značilnosti tuzelskih Slovencev in njihova organiziranost

ISSN 0353-6777

9 770353 677013

ISSN 1581-1212

Založba ZRC